

ОГЛЯДИ НАУКОВИХ ВИДАНЬ

Журнали, збірники

Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Франкознавство. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2010-2015. – Вип. 51, 55, 58, 62.

До періодичних наукових видань, де публікують статті та матеріали на фольклорно-міфологічну тематику, належить "Вісник Львівського університету. Серія філологічна". Уже тривалий час він виходить у світ на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка і є фаховим виданням для спеціальностей на пряму "Філологія". В окремих літературознавчих випусках, які присвячені франкознавству, завжди наявна рубрика "Фольклористика", яка включає аналітичні статті про уснословеснознавчу спадщину І. Франка. Переважну більшість із них виголошено на щорічних конференціях, які організує Інститут франкознавства ЛНУ ім. Івана Франка. Редактором "Вісника..." є професор Т. Салига, безпосередньою підготовкою його до видання займається доктор філологічних наук С. Пилипчук. За останні п'ять років появилось друком чотири випуски з фольклористичними матеріалами (51, 55, 58, 62).

У п'ятдесят першому випуску "Вісника Львівського університету" за 2010 р. опубліковано такі фольклористичні праці: В. Козловського "Народна історична пісня у наукових зацікавленнях Івана Франка (на матеріалах "Студій над українськими народними піснями)"; С. Пилипчука "Жанр колядки у науковій рецепції Івана Франка"; Г. Магас "Стрийщина у фольклористичній діяльності Івана Франка"; С. Ягело "Бойківська демонологічна проза у зібранні та осмисленні Івана Франка".

У публікації Віталія Козловського "Народна історична пісня у наукових зацікавленнях Івана Франка (на матеріалах "Студій над українськими народними піснями")" (С. 122-128) простежено принципи циклізації народного ліро-епосу, з'ясування його генези та способів поетичного оброблення загальнослов'янських тем на українському ґрунті. Лише побіжний огляд невеликої кількості праць, які вміщено у "Студіях над українськими народними піснями", свідчить про те, що увага І. Франка

до історичного ліро-епосу не обмежувалася побіжним аналізом деяких пісень. Його розвідки підтверджують, що він мав свою концепцію у питанні історизму тих чи інших творів. Як ми побачили, щоб зарахувати твір до групи пісень історичних, фольклорист здійснював всебічний аналіз усіх наявних джерел – і народних, і літературних. Важливе місце І. Франко відводив історичним дослідженням та хронікам, у яких намагався віднайти відголос тих сюжетів, які наявні у народній пам'яті.

Святослав Пилипчук проаналізував "Жанр колядки у науковій рецепції Івана Франка" (С. 129-138), відзначивши концептуальні ідеї ученого, що позитивно вплинули на комплексну оцінку колядок і щедрівок як оригінального пласту календарно-обрядової поезії українців, а також зробивши спробу узагальненого погляду на окремий фольклорний жанр крізь призму Франкових генологічних положень. У контексті здобутків української фольклористичної науки, стверджує дослідник, Франків багатоаспектний аналітичний розбір колядок та щедрівок вирізняється фаховістю та концептуальністю. Учений висловив низку тез, які вельми влучно характеризують генологічну сутність колядкових пісень, окреслив комплекс перспективних векторів студіювання жанру, запропонував апробовану схему широкомасштабної наукової оцінки окремого тексту.

Темою дослідницьких зацікавлень Галини Магас стала "Стрийщина у фольклористичній діяльності Івана Франка" (С. 139-146). На її думку, фольклористична діяльність І. Франка у цьому регіоні відбувалася у кількох напрямках: 1) збирання уснопоетичного матеріалу; 2) дослідження цього матеріалу та його видання; 3) науково-теоретичне осмислення усної словесності. Крім того, учений постійно спонукав інших збирати перлини народної творчості. У статті також простежено вплив І. Франка на становлення молодого покоління українських науковців.

Стаття Світлани Ягело "Бойківська демонологічна проза у зібранні та осмисленні Івана Франка" (С. 147-153) присвячена дослідженню збирацької діяльності Івана Франка, зокрема, записуванню демонологічної прози та теоретичному осмисленню прозового матеріалу. Проаналізовано демонологічні на-

ративи в записах ученого. Розглянуто основні мотиви текстів бойківського демонімікону. Наукове опрацювання та зібрання І. Франка бойківської демонологічної прози, на думку дослідника, є тим фондом знань про народні вірування, повір'я та уявлення, у якому простежується напшарування елементів різних часів та культурних рівнів. Кожен мотив, тема, образ як невід'ємна частина усної народної словесності становлять самостійний світ, особливий для українського народу.

Не оминули увагою фольклористичну проблематику і в п'ятдесять років у франкознавчому випуску "Вісника Львівського університету" за 2011 р. Її представляють низка досліджень таких авторів: С. Пилипчука "Пристаупити до оцінки і означення того, що називаємо гумором українського народу...": анекдотознавчий дискурс Івана Франка"; І. Грищенко "Дослідження української казки "Жидівська війна" у науковому доробку Івана Франка"; М. Демедюк "Образ жінки у казковій прозі Західної України кінця XIX - початку XX століття (за матеріалами "Галицьких народних казок" в упорядкуванні Івана Франка)"; М. Качмар "Метаморфоза в українських чарівних казках (за матеріалами "Галицьких народних казок" в упорядкуванні Івана Франка та "Народних южноруських сказок" Івана Рудченка)"; О. Ковальчук "Віддзеркалення рідного краю у художніх образах коломиїнок (на матеріалі записів Івана Франка)".

У статті Святослава Пилипчука "Пристаупити до оцінки і означення того, що називаємо гумором українського народу...": анекдотознавчий дискурс Івана Франка" (С. 108–122) відзначено важливу роль ученого у здійсненні досліджень про український народний анекдот із площини принагідних "причинків" у русло систематичного наукового пошуку, спрямованого на комплексне вивчення (записування, дефініювання, контакти з іншими жанрами, функціональні можливості, сфера вживання, компаративний аналіз, белетристичне опрацювання тощо) цієї важливої форми фольклору. Попри, на перший погляд, незначну кількість спеціальних анекдотознавчих студій у І. Франка, ґрунтовний аналіз усього комплексу питань, які задекларував, а в багатьох моментах і серйозно розвинув учений, переконливо засвідчує, що у цій тривалій час ігнорованій і виведеній за межу систематичного наукового дослідження галузі уснословеснознавства йому вдалося досягти чималих успіхів, зосібна довести, що "вони (анекдоти) все ж варті уваги як документи,

що свідчать про настрої суспільства, про інтелектуальну і моральну атмосферу, в якій жили наші предки".

Наукові ідеї І. Франка про жанрову специфіку української народної казки, зазначає Ірина Грищенко, авторка статті "Дослідження української казки "Жидівська війна" у науковому доробку Івана Франка" (С. 123–129), є надзвичайно цінними і становлять основу для найглибшого пізнання проблематики українського казкознавства. Своєю діяльністю у цій галузі вчений намагався осмислити функціонування української народної казки у загальноєвропейському контексті, продемонструвати її багатство та оригінальність. Його багатогранна творчість є визначним періодом в історії українського казкознавства; наукові дослідження І. Франка не втратили своєї актуальності і до сьогодні.

Марина Демедюк, досліджуючи "Образ жінки у казковій прозі Західної України кінця XIX – початку XX століття (за матеріалами "Галицьких народних казок" в упорядкуванні Івана Франка)" (С. 130–135), розглянула основні типи жіночих образів, зафіксовані у текстах галицьких народних казок. Акцентовано на своєрідності образу жінки в західноукраїнській казковій традиції, що репрезентована такими ознаками, як єдність фізичної досконалості і моральних чеснот, релігійність, вроджена мудрість та освіченість. У висновках зазначено, що у народних казках Галичини зі збірника, який упорядкував І. Франко, репрезентовані усі основні типи жіночих персонажів, а саме: ідеальний тип дівчини, жінка-дружина, зрадлива дружина.

У публікації Марії Качмар "Метаморфоза в українських чарівних казках (за матеріалами "Галицьких народних казок" в упорядкуванні Івана Франка та "Народних южноруських сказок" Івана Рудченка)" (С. 136–150) виокремлено типові метаморфози в українських казках, визначено їхнє функціональне навантаження, розкрито зв'язок між вхідним та вихідним образами перетворення, у формуванні якого основну роль відіграє народна символіка. Розгляд казкового матеріалу, вважає дослідниця, засвідчив активне використання мотиву метаморфози у побудові сюжету. Переміна як фантастичний елемент, незважаючи на своє давнє походження й зв'язок з анімістичними уявленнями, слугує у текстах казок одним із засобів підсилення вигадки, виконуючи при цьому охоронну, обманну, апотропейну та інші функції. Зв'язок між образами перетворення зумовлений дією народної символіки (дівчина – зозуля, рибка, яблуна, хлопеч –

зелений явір, окунь, голуб тощо). Більшість образів-символів мають хтонічну природу та є своєрідними медіаторами між "своїм" та "чужим" світами.

У статті *Ольга Ковальчук "Віддзеркалення рідного краю у художніх образах коломийок (на матеріалі записів Івана Франка)"* (С. 151-160) проаналізовано образне багатство, виразально-зображальні та формотворчі засоби коломийок у записах І. Франка. До уваги взято три тематичні групи, які науковці дослідили найменше: про співанки, край і господарські заняття. Попри особливу форму творів і побутування на Бойківщині та Гуцульщині, поетичні засоби жанру – загальноукраїнські. У підсумках відзначено, що завдяки своїй уривчастій формі, коломийка вникає у всі сфери життя і побуту, помічаючи найдрібніші деталі. Народні співці користуються загальноукраїнськими традиційними засобами поетизації образів (які відображають анімістичний світогляд). Усталена ритміка слугує зручною канвою для частих експромтних мелодичних і вербальних варіацій.

До п'ятдесять восьмого випуску "Вісника Львівського університету" за 2013 р. ввійшло таких п'ять фольклористичних статей: С. Пилипчука "Весняна календарно-обрядова поезія у рецепції Івана Франка", В. Козловського "Народний ліро-епос українців в оцінці Івана Франка: теоретико-методологічний аспект", Л. Підгорної "Франкові нотатки з приводу фольклористичної спадщини Осипа Бодяньського", М. Циганик "Яків Головацький та його участь у "Русалці Дністровій" (крізь призму наукового бачення Івана Франка)", О. Шутак "Ходяча енциклопедія усякого знання": Філарет Колесса про Франка-фольклориста".

У публікації *Святослава Пилипчука "Весняна календарно-обрядова поезія у рецепції Івана Франка"* (С. 178-187) проаналізовано погляди вченого на жанрову сутність весняної календарно-обрядової поезії, зокрема веснянок і гаївок. Відзначено, що, попри відсутність окремого дослідження про гаївки, учений запропонував чітку комплексну оцінку творів студійованої форми, зосередившись на з'ясуванні їх синкретизму, історизму, ритмомелодики, символізму. Особливо висвітлено вплив веснянок на оригінальну творчість письменника. Франкові есенціальні висловлювання, в яких "ядерно" озвучено своєрідність веснянково-гаївкового репертуару, вважає С. Пилипчук, з'явилися не як ретрансляція напрацьовань попередників, а радше як переконливе свідчення великої ува-

ги вченого до вдумливої наукової рецепції веснянок та гаївок.

Віталій Козловський у статті "Народний ліро-епос українців в оцінці Івана Франка: теоретико-методологічний аспект" (С. 189-198) зосередив увагу на спробах фольклориста прив'язати той чи інший епічний сюжет до конкретної історичної події та проаналізував методіку вченого щодо виявлення національних та мандрівних компонентів тексту. Значна кількість розвідок І. Франка, присвячених народному ліро-епосу, на думку автора, засвідчує про багатогранне зацікавлення І. Франка цим пластом усної словесності. Варто відзначити прагнення фольклориста не лише реконструювати той чи інший уснопоетичний твір, але й знайти певний історичний ґрунт, що сприяв появі такого тексту.

Лілія Підгорна, оцінюючи "Франкові нотатки з приводу фольклористичної спадщини Осипа Бодяньського" (С. 199-2014), розглянула висвітлення проблем національної самотності у казковому епосі у записах О. Бодяньського, проаналізувала збирацьку і видавничу діяльність відомого ученого-слависта. Як зауважує дослідниця, Франко-критик не оминав своєю увагою постаті О. Бодяньського-фольклориста, слависта, збирача, перекладача, видавця. Його нотатки стосуються проблем "національного колориту" у стилізованій збірці казок "Наські українські казки" (1835), що були опубліковані під псевдонімом Іська Матирички. У полі зору І. Франка також опинилася значущість редакційно-видавничої діяльності вченого як редактора "епохального" видання - "Чтений". Окрім того, І. Франко "окреслив" збирацький доробок братів Бодяньських та з'ясував "національну самотність" у контексті слов'янської.

У коло зацікавлень *Мирослави Циганик* потрапила тема "Яків Головацький та його участь у "Русалці Дністровій" (крізь призму наукового бачення Івана Франка)" (С. 205-211). У дослідженні розкрито внесок Я. Головацького у видання "Русалки Дністрової", спираючись на наукові свідчення І. Франка та особливості тенденції літературного процесу і розвитку фольклористики XIX ст. Акцент зроблено передусім на позитивних аспектах діяльності фольклориста, на його внеску у підготовці до друку альманаху. Відтворено схему листування Я. Головацького з українськими та слов'янськими колегами щодо публікації "Русалки Дністрової". Розглянуто використання фольклорних записів Я. Головацького у "Русалці Дністровій" та його

літературної творчості у ній. Відображено наслідки виходу у світ “наскрізь революційної книжечки” і для членів “Руської трійці”, і для культурного розвитку України загалом.

Олеся Шутак у праці “Ходяча енциклопедія усякого знання”: Філарет Колесса про Франка-фольклориста” (С. 212–218) розглянула фольклористичну спадщину І. Франка у трактуванні Ф. Колесси. Показано об’єктивне бачення досягнень Каменяра у царині української усної словесності. Проаналізовано збірацьку, видавничу діяльність І. Франка, його студій над українським фольклором, використання різних методів дослідження для конкретних жанрів уснопоетичної творчості. Зазначено, що найважливішим висновком усього розділу “Історії” Ф. Колесси про І. Франка було визнання його геніальним фольклористом, який своєю працею надихав, дивував і своїх сучасників, і всі наступні покоління дослідників фольклору.

До шістдесять другого франкознавчого випуску “Вісника Львівського університету” за 2015 р. у рубрику “Фольклористика” увійшли такі статті: В. Козловського “Народний епос про Хмельниччину в науковій інтерпретації Івана Франка”, О. Чікало “Співанки-хроніки про Лук’яна Кобилицю у фольклористичній рецепції Івана Франка”, М. Качмар “Українська етіологічна легенда в наукових зацікавленнях Івана Франка”, М. Демедюк “Етнічні гетеростереотипи українців у “галицьких народних новелях” в упорядкуванні Івана Франка”, Б. Волоса “Студії над українськими народними піснями” Івана Франка: історія постановки праці”.

У статті “Народний епос про Хмельниччину в науковій інтерпретації Івана Франка” (С. 273–278) Віталія Козловського зроблено спробу проаналізувати систему теоретико-методологічних підходів, що використав І. Франко під час дослідження народного ліро-епосу часів Хмельниччини. Окремлено вплив наукових висновків ученого на його сучасників та послідовників. Зазначено, що доробок І. Франка у плані вивчення уснопоетичних текстів періоду Хмельниччини дав українській фольклористиці непересічні методологічні та теоретичні напрацювання, якими сучасні науковці ще не вповні скористалися.

Оксана Чікало, розглядаючи “Співанки-хроніки про Лук’яна Кобилицю у фольклористичній рецепції Івана Франка” (С. 279–286), проаналізувала концепцію вченого щодо ролі окремої особистості в історичному процесі та специфіки відображення локальних подій у фольклорі, а також простежила

особливості виникнення образу народного героя та його втілення у зразках ліро-епосу. На її думку, у сюжетитці цього фольклорного пласту співанок-хронік, за І. Франком, відображено переломлення історичних подій у пісенній традиції крізь призму трагічної непересічної особистості – Лук’яна Кобилиці.

Предметом дослідження Марії Качмар стала “Українська етіологічна легенда в наукових зацікавленнях Івана Франка” (С. 287–292). Дослідниця звернула увагу на твори про причини походження явищ природи та суспільного життя, а також розглянула збірацьку, видавничо-упорядницьку та дослідницьку роботу І. Франка, що стосується цього фольклорного матеріалу. На думку фольклористики, народна легенда, зокрема й етіологічна, перебувала в колі постійних наукових інтересів видатного вченого і діяча. Чимало уваги І. Франко присвятив дослідженню легенд, головними фольклорними персонажами яких є Бог і Саганайл. Погляди І. Франка щодо їх походження не були однозначними і зазнали значної еволюції.

Марина Демедюк у статті “Етнічні гетеростереотипи українців у “галицьких народних новелях” в упорядкуванні Івана Франка” (С. 293–297) розглянула гетеростереотипи “сусідів”, зафіксовані в українських казках зі збірника “Галицькі народні новелі”. З’ясовано функціональну роль іноетнічних персонажів у казковому тексті, що формується на основі сприйняття українцями певних рис представників інших етносів. Наголошено на продуктивності образів поляка та жида, як казкових “пошехонців”, та цигана, як шахряя. Спостереження за поведінкою та характерними рисами представників чужих національностей, констатує авторка, допомагало українському селянинові збагнути власну національну ідентичність, сформувати свою систему базових цінностей та моральних орієнтирів.

У статті “Студії над українськими народними піснями” Івана Франка: історія постановки праці” (С. 298–302) Богдан Волос проаналізував історію написання однієї з найкращих фольклористичних праць ученого. Автор розглянув основні етапи її створення, починаючи з написання окремих розвідок та їх публікації в різних наукових виданнях і закінчуючи виходом у світ 1913 р. окремим корпусом. Дослідник переконаний, що це видання є вірцевим не лише для свого часу, а для наступних поколінь фольклористів, оскільки містить дуже багато цінної інформації для наукового опрацювання.